

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF FORMING MANAGEMENT MECHANISMS FOR THE IMPLEMENTATION OF STATE POLICY IN THE SPHERE OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS OF UKRAINE

Досліджено основні підходи до формування та вдосконалення управлінських механізмів реалізації політики у сфері соціально-економічного розвитку регіонів України. Ці підходи використовуються в межах систематизованих концепцій: концепції інноваційного розвитку, концепції інвестиційного розвитку та концепції регіонального розвитку. Встановлено, що впровадження зазначених концепцій базується на теорії полюсів зростання, теорії ендогенного й екзогенного розвитку, а також на кластерній теорії.

Обґрунтовано, що соціально-економічний розвиток регіонів має синергетичний характер, оскільки формується під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Це дозволило визначити перспективність застосування синергетичного підходу до забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів. Систематизовано фактори, що чинять синергетичний вплив на соціально-економічний розвиток регіонів: макроекономічні чинники; інституційні аспекти; параметри інфраструктурного забезпечення; людський капітал; реалізація державної регіональної політики.

Визначено напрямки формування управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів України: розробка та реалізація стратегій і програм регіонального розвитку; фінансова підтримка інноваційних проєктів; формування сприятливого інвестиційного клімату; розвиток інноваційної, соціальної та енергетичної інфраструктури; активізація участі самоврядних організацій у процесах розвитку. Аргументовано особливу роль бізнес-структур і науково-дослідницьких установ у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів. Адже бізнес-структури інвестують у цей розвиток та інноваційні проєкти, упроваджують передові технології та співпрацюють із науково-виробничими установами, закладами вищої освіти та надають рекомендації щодо визначення стратегічних пріоритетів державної політики.

Ключові слова: публічне управління, державна регіональна політика, управлінські механізми, соціально-економічний розвиток,

регіони, інструменти, інвестиції, інновації, бізнес.

The main approaches to the formation and improvement of management mechanisms for implementing policies in the field of socio-economic development of regions of Ukraine have been studied. These approaches are used within the framework of systematized concepts: the concept of innovative development, the concept of investment development and the concept of regional development. It has been established that the implementation of these concepts is based on the theory of growth poles, the theory of endogenous and exogenous development, as well as on cluster theory.

It has been substantiated that the socio-economic development of regions has a synergistic nature, since it is formed under the influence of both external and internal factors. This allowed us to determine the prospects for applying a synergistic approach to ensuring the socio-economic development of regions. The factors that have a synergistic effect on the socio-economic development of regions have been systematized: macroeconomic factors; institutional aspects; parameters of infrastructure provision; human capital; implementation of state regional policy.

The directions of formation of management mechanisms for implementation of state policy in the field of ensuring socio-economic development of regions of Ukraine are determined: development and implementation of regional development strategies and programs; financial support for innovative projects; formation of a favorable investment climate; development of innovative, social and energy infrastructure; activation of participation of self-governing organizations in development processes. The special role of business structures and research institutions in ensuring socio-economic development of regions is argued. After all, business structures invest in this development and innovative projects, introduce advanced technologies and cooperate with scientific and production institutions, higher education institutions and provide recommendations on determining strategic priorities of state policy.

Key words: public administration, state regional policy, management mechanisms, socio-economic development, regions, tools, investments, innovations, business.

УДК 351/352:36:338.46
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.44.29>

Король А.П.

аспірант

Національний університет цивільного захисту України

ORCID ID: 0009-0003-5847-8090

Постановка проблеми. У сучасних реаліях значно посилюється інтерес до сфери фундаментальної та прикладної науки «Публічне управління та адміністрування», зокрема до питань забезпечення сталого розвитку регіонів на всіх рівнях державного управління. У Цілях сталого розвитку ООН основну увагу приділено проблемам, що гальмують такий розвиток, а також підкреслено необхідність

систематичного впровадження управління ризиками, які впливають на його реалізацію. Утім, трансформаційні процеси, що відбуваються як у внутрішньому, так і зовнішньому середовищі України, характеризуються високою ризикованістю. Це призводить до заострення диспропорцій, зростання регіональної диференціації за показниками валового регіонального продукту, міграції, рівня безробіття

тощо. Ситуація ускладнюється повномасштабною агресією РФ, недосконалістю національної організаційно-правової бази в частині оцінки ефективності реалізації державної регіональної політики та визначення ризиків соціально-економічного розвитку. Крім того, недостатнє застосування наукових підходів до антикризового управління на регіональному рівні лише погіршує відповідні умови. З урахуванням цього очевидною є важливість удосконалення механізмів розробки та реалізації державної політики соціально-економічного розвитку регіонів України, які враховуватимуть ризики й сприятимуть більш збалансованому та стійкому їх розвитку. Усе це визначає актуальність обраної проблематики дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемні питання щодо забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів крізь призму функціонування системи публічного управління та реалізації державної політики визначали вітчизняні та зарубіжні науковці В. Баштанник, Р. Бенедикс, П. Блау, К. Бредлі, З. Бурик, С. Валтон, Н. Дацій, О. Дацій, С. Домбровська, Н. Колісніченко, Дж. Коммонс, Р. Коуз, С. Ліпсет, Р. Лукиша, А. Маркусен, У. Мітчелл, І. Петрика, О. Пархоменко-Куцевіл, Г. Річардсон, С. Романюк, А. Халецька, Г. Харріс та ін. [1; 2; 4; 5]. Разом із тим актуалізувались наукові розвідки щодо визначення ризиків і перспектив забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів в Україні з позиції вдосконалення системи публічного управління та державної політики.

Постановка завдання. Метою статті є визначення концептуальних засад формування управлінських механізмів реалізації політики у сфері соціально-економічного розвитку регіонів України.

Виклад основного матеріалу. Публічне управління як інструмент державної політики займає ключову роль у формуванні та впровадженні заходів, спрямованих на соціально-економічний розвиток регіонів України [1; 2]. Його ефективна реалізація потребує комплексної взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями. Ця діяльність націлена на сприяння сталому та збалансованому регіональному розвитку, підвищення якості життя населення та створення умов для економічного прогресу. Аналіз наукових праць у цій галузі дозволяє виокремити ключові принципи та завдання, які стоять перед публічним управлінням соціально-економічним розвитком регіонів України:

1. Децентралізація: важливим є передання повноважень та ресурсів від центральних

органів влади до місцевих, щоб забезпечити регіонам більшу автономність у прийнятті рішень. Особливої уваги потребує дотримання балансу між регіональними і національними інтересами, що вимагає скоординованої діяльності всіх рівнів влади.

2. Ефективна державна політика: потребує науково обґрунтованого підходу до формування регіональної політики та її дієвого виконання. Принципи результативності й ефективності тут є основоположними: результативність передбачає досягнення конкретних цілей, а ефективність – максимізацію корисного ефекту порівняно з витратами.

3. Інституційна взаємодія: забезпечення збалансованого розвитку кожного регіону можливе завдяки ефективній співпраці органів державної влади й самоврядних інституцій. Важливе значення також має налагодження міжрегіональної співпраці, що сприяє зменшенню дисбалансів у рівні розвитку різних регіонів.

4. Соціальна орієнтованість: державна політика повинна базуватися на принципах соціальної справедливості та гарантувати рівний доступ громадян до соціальних послуг незалежно від їхнього місця проживання.

5. Стимулювання економічного зростання: створення умов для підприємницької діяльності, залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності регіонів є головними завданнями на шляху до економічного зростання.

6. Сталий розвиток: необхідно забезпечити стабільне економічне зростання, враховуючи екологічні та соціальні чинники, щоб уникати негативного впливу на навколишнє середовище та добробут громадян.

7. Публічно-приватне партнерство: для підвищення прозорості й відкритості державної регіональної політики до процесу управління слід залучати представників бізнесу, громадянського суспільства та наукових інституцій. Такий підхід дозволяє інтегрувати принципи науковості та публічності в ухваленні управлінських рішень. Таким чином, реалізація зазначених принципів формує основу для сталого розвитку регіонів України, що є запорукою їхньої соціальної стабільності та економічної конкурентоспроможності.

Соціально-економічний розвиток виступає фундаментальним чинником для досягнення сталого економічного зростання та зміцнення конкурентоспроможності регіонів України. У контексті глобалізації та стрімких технологічних змін, здатність регіонів залучати інвестиції й реалізовувати інноваційні проєкти стає визначальним елементом їхнього успіху в дов-

гостроковій перспективі [4; 5]. Водночас розвиток регіонів країни характеризується значними диспропорціями. Одні регіони демонструють високий потенціал у залученні інвестицій і розвитку інновацій, тоді як інші значно відстають у цьому аспекті. Це створює серйозні виклики для забезпечення збалансованого розвитку національної економіки й потребує дієвих механізмів стимулювання інвестиційно-інноваційної активності на всій території України.

Аналіз наукових досліджень [1; 2] у межах обраної тематики дозволив виділити, що соціально-економічний розвиток регіонів базується на трьох ключових концепціях, які взаємопов'язані між собою:

1. Концепція інвестиційного розвитку передбачає значне залучення капіталу в різні галузі економіки з метою отримання оперативного прибутку або інших вигод. Ця концепція ґрунтується на базових принципах бізнесу, орієнтованих на досягнення максимального результату за мінімальних витрат.

2. Концепція розвитку інноваційної діяльності фокусується на впровадженні новаторських ідей, технологій і методик, спрямованих на оптимізацію продуктів, послуг чи процесів. Вона включає розвиток високотехнологічних рішень у виробництві, що сприяє підвищенню загальної ефективності.

3. Концепція регіонального розвитку орієнтована на покращення економічних, соціальних і екологічних показників конкретних територій, забезпечуючи комплексне зростання і гармонізацію усіх сфер життєдіяльності.

Основою зазначених концепцій є ключові теорії інвестиційно-інноваційного розвитку, серед яких:

1. Теорія полюсів зростання, яка наголошує на концентрації соціально-економічного розвитку в певних регіонах, що перетворюються на центри тяжіння для інвестицій та інновацій.

2. Теорія ендогенного та екзогенного розвитку. Вона підкреслює важливість внутрішніх факторів, таких як людський капітал і локальні ресурси, а також зовнішніх чинників для формування стабільної основи регіонального зростання.

3. Теорія кластерного підходу виділяє роль мереж підприємств і організацій, які функціонують в одній галузі. Їх співпраця стимулює розвиток інновацій і підвищення конкурентоспроможності. Ці теоретичні підходи та концепції представляють цілісну базу для формування ефективної стратегії соціально-економічного розвитку регіонів України з урахуванням сучасних викликів і можливостей [1; 5].

Соціально-економічний розвиток регіонів України є ключовим фактором забезпечення

сталого розвитку держави в цілому. Ефективна реалізація державної політики вимагає формування дієвих управлінських механізмів, які б враховували специфіку кожного регіону та забезпечували збалансований розвиток. Формування управлінських механізмів у цій сфері відбувається з урахуванням таких концептуальних засад:

1. Забезпечення впровадження принципу децентралізації та регіональної автономії. Цей принцип передбачає передачу повноважень та ресурсів на рівень регіонів є необхідною умовою для забезпечення їх самостійності та здатності ефективно реалізовувати політику соціально-економічного розвитку.

2. Здійснення стратегічного планування, що охоплює розробку середньо- і довгострокових стратегій розвитку регіонів, які враховують їхні конкурентні переваги, потенційні загрози та потреби населення.

3. Реалізація публічно-приватного партнерства та налагодження міжрегіональної та міжнародної співпраці. Результативний соціально-економічний розвиток регіонів відбувається із залученням до процесу прийняття управлінських рішень та реалізації політики широкого кола зацікавлених сторін, включаючи органи державної влади, місцевого самоврядування, бізнес, громадські організації та наукові установи.

4. Забезпечення інноваційного й інвестиційного розвитку регіонів. У цьому контексті важливим є створення сприятливих умов для розвитку інноваційної діяльності в регіоні, залучення інвестицій у високотехнологічні галузі та підтримка підприємництва.

5. Соціально-економічний розвиток має відзначатись сталістю його забезпечення, що передбачає здійснення збалансованого економічного, соціального та екологічного розвитку регіонів, враховуючи потреби майбутніх поколінь.

6. Забезпечення результативного й ефективного управління ресурсами регіону (-ів), що передбачає раціональне використання бюджетних коштів, залучення інвестицій, а також результативне й ефективне управління комунальним майном.

7. Дієве впровадження контрольної функції, що включає моніторинг й оцінювання. При цьому очевидно, що має реалізовуватись систематичний моніторинг стану реалізації державної політики, а також коригування стратегій та планів на основі отриманих результатів моніторингу й оцінювання.

Управлінські механізми реалізації державної політики у сфері соціально-економічного розвитку передбачає розробку та дієве впро-

вадження регіональних стратегій розвитку. Вони визначають пріоритетні напрями та цілі розвитку кожного регіону. При цьому можуть упроваджуватись регіональні програми розвитку, які конкретизують заходи з реалізації стратегій та визначають джерела фінансування.

Принагідно відзначимо, що важливим є функціонування агенції регіонального розвитку, які сприяють залученню інвестицій, розвитку підприємництва та реалізації інноваційних проектів. З огляду на це вважаємо, що формування управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері розвитку регіонів відзначається також упровадженням синергетичного підходу. Він дозволяє забезпечити адаптивність державної політики та вчасне її удосконалення та зміну траєкторії розвитку.

До речі, актуальності набувають регіональні інвестиційні фонди, які покликані забезпечити додаткове раціональне фінансування пріоритетних проектів розвитку регіонів. Крім того, важливості набувають механізми публічно-приватного партнерства. Залучення приватного сектору до реалізації проектів соціально-економічного розвитку регіонів на умовах державно-приватного партнерства покликано розвантажити органи державної влади та зменшити витрати з державного бюджету. Публічно-приватне партнерство є дієвим інструментом, що активно застосовується за кордоном.

На підставі вищезазначеного можемо окреслити основні напрями формування управлінських механізмів реалізації політики у сфері соціально-економічного розвитку регіонів України (рис. 1), що сприяють досягненню пріоритетних цілей:

1. Стратегічне планування. Акцент робиться на створенні та реалізації регіональних стратегій, спрямованих на ефективну досягнення визначених цілей і завдань, адаптованих до специфіки кожного регіону.

2. Бюджетна політика. Формування й виконання регіональних бюджетів повинно орієнтуватися на пріоритети соціально-економічного розвитку та раціональний розподіл ресурсів.

3. Інвестиційна політика. Основний фокус – це залучення інвестицій для модернізації інфраструктури, розвитку промислового потенціалу та стимулювання ключових галузей економіки.

4. Соціальна й економічна політика. Забезпечення доступності якісних соціальних послуг для населення та підтримка соціально вразливих верств є важливими елементами сталого розвитку суспільства.

5. Екологічна політика. Орієнтація на забезпечення екологічної безпеки, збереження природних ресурсів і їхнє раціональне використання є критично важливою для збереження збалансованого розвитку.

6. Розвиток інфраструктури. Це передбачає активізацію будівництва та модернізації об'єктів транспортно-логістичної, соціальної й комунальної інфраструктури, включаючи дороги, мости, зв'язок і електропостачання.

7. Підтримка підприємництва. Важливо створювати сприятливе бізнес-середовище для стимулювання роботи малого та середнього підприємництва, яке відіграє ключову роль у регіональній економіці.

8. Розвиток людського капіталу. Особлива увага повинна приділятися підвищенню якості освітніх і медичних послуг, а також професійній підготовці педагогічних, наукових та медичних кадрів через удосконалення відповідної інфраструктури і програм. Ці напрями формують основу комплексного підходу до управління регіонами та сприяють гармонійному й стійкому розвитку України.

Досягнення визначеного «дерева цілей» вимагає врахування факторів (зовнішніх і внутрішніх факторів), що чинять синергетичний вплив на соціально-економічний розвиток регіонів. Аналіз вищенаведених особливостей інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів дає підстави згрупувати такі фактори, що на нього впливають:

– перша група макроекономічних факторів – інфляція, валютний курс, податкова політика;

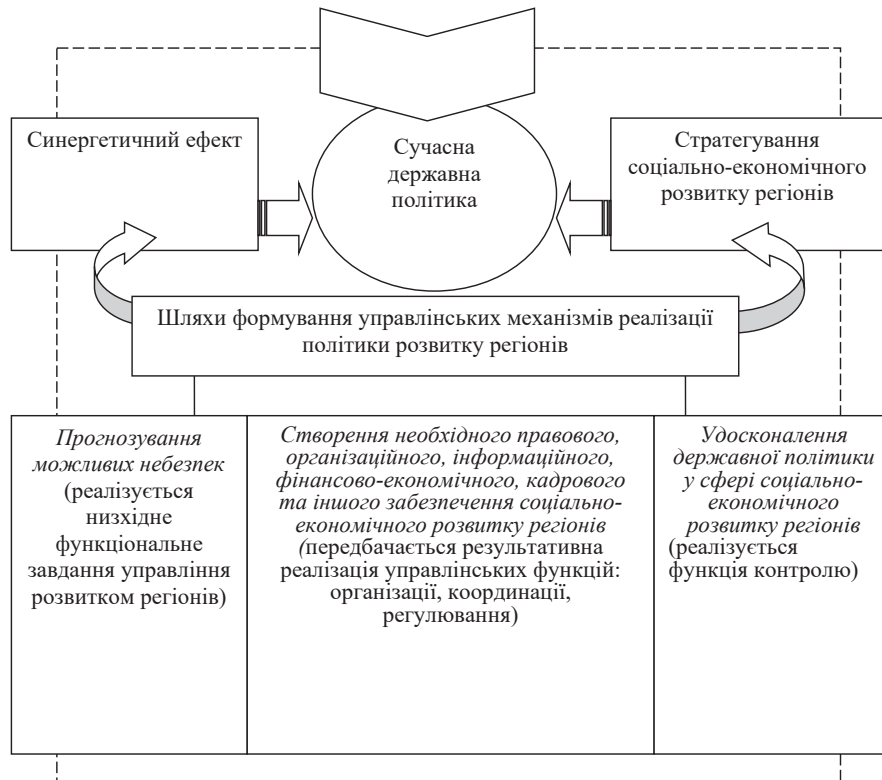
– друга група інституційних факторів – якість державного (публічного) управління, рівень корупції, захист прав власності;

– третя група інфраструктурних факторів – транспортна, енергетична, інформаційна інфраструктура;

– четверта група факторів, що впливають на людський капітал – освіта, кваліфікація, науковий потенціал;

– п'ята група факторів, що пов'язані з реалізацією державної регіональної політики.

Остання група факторів є однією з найбільш важливих, адже все в державі має виникати, розвиватись і припиняти своє існування в межах правового поля, санкцію на формування й оновлення якого дає держава. Державна регіональна політика повинна забезпечувати стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів, що передбачає реалізацію таких публічно-управлінських заходів: 1) розробку та реалізацію стратегій і програм регіонального розвитку; 2) надання фінансової підтримки інноваційним проектам; 3) створення

Рис. 1. Особливості формування управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціально-економічного розвитку регіонів

Джерело: складено на підставі [1; 2; 5]

сприятливого інвестиційного клімату; 4) розвиток інноваційної інфраструктури; 5) підвищення ролі самоврядних організацій у забезпеченні інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів (серед цих організацій можна виокремити органи місцевого самоврядування, громадські організації та ін. [1; 2; 4]).

Бізнес-структури та наукові установи є ключовими гравцями в інвестиційно-інноваційному регіональному розвитку. Їх роль полягає в тому, щоб інвестувати в інноваційні проекти, упроваджувати нові технології, співпрацювати з науковими установами, рекомендувати інвестиційні та інноваційні пріоритети державної політики та ін. У цьому контексті слід наголосити на пріоритетності таких галузей для інвестиційного й інноваційного розвитку регіонів України, як сфера використання інформаційних новітніх технологій, агропромисловий комплекс, енергетика, інфраструктура, оборонна сфера та ін. Війна, розпочата РФ проти України, завдала значних збитків інвестиційно-інноваційному та соціально-економічному потенціалу нашої держави. Для відновлення та подальшого

розвитку необхідно більш широко залучати бізнес-структури, а також міжнародну допомогу, створювати безпечні умови для інвесторів і розвивати оборонні технології.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна зробити такі ключові висновки:

1. Соціально-економічний розвиток є ключовою передумовою успішного майбутнього українських регіонів, особливо в контексті забезпечення їх повоєнного сталого зростання та підвищення міжнародної та міжрегіональної співпраці. Це вказує на необхідність дієвого упровадження синергетичного підходу до вирішення існуючих проблем.

2. Виявлено, що однією з основних проблем є нерівномірність розвитку регіонів, що проявляється у значній диспропорції розподілу інвестицій та інновацій між регіонами. Ця нерівномірність посилюється наслідками повномасштабної військової агресії РФ, що значно вплинула на темпи розвитку цих територій. Відновлення економіки України потребує масштабних інвестицій і впровадження інноваційних технологій. Особлива увага приділяється необхідності збільшення фінансування

науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, оскільки низький рівень інвестицій у цю сферу серйозно стримує розвиток інновацій. Державному та приватному сектору слід активізувати фінансування інноваційної діяльності та створювати умови для наукових досліджень як у академічному, так і бізнес-середовищі, де інновації можуть розвиватись найбільш динамічно.

3. Наголошується на важливості розвитку людського капіталу в Україні та запобіганні його витоку за кордон. Це вимагає науково обґрунтованого формування управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціально-економічного розвитку регіонів України. Досягнення цих цілей нерозривно пов'язане з удосконаленням системи публічного управління, ефективність якої є необхідною умовою для реалізації державної стратегії у цій сфері. З огляду на це, акцентується увага на необхідності покращення інвестиційного клімату шляхом боротьби з корупцією, розвитку сучасної інфраструктури та впровадження дієвої регіональної політики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Домбровська С.М., Лукиша Р.Т., Помаза-Пономаренко А.Л. Інституціональна державна політика соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах ризиків : монографія. Харків: НУЦЗ України, 2018. 216 с.
2. Лукиша Р. Т., Помаза-Пономаренко А.Л. Публічна політика розвитку регіонів в Україні: зміст наукової проблеми. Молодий вчений. 2014. № 12 (15). Ч. 2. С. 300–304.
3. Помаза-Пономаренко А.Л. Правове забезпечення розвитку та безпеки регіонів України в умовах децентралізації й інституціоналізації влади : монографія. Харків: НУЦЗУ, 2020. 190 с.
4. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Державне управління як критична інфраструктура. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2024. № 3. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/613>.
5. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Драйвери сталого розвитку та системи громадської безпеки України в контексті реалізації її євроінтеграційних прагнень. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 2. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/2989>.